

آیا حجم کتاب‌های درسی زیاد است؟

دکتر خسرو داوودی

اشاره

در جلسات و گفت‌وگوهایی که با معلمان در استان‌ها و مناطق مختلف کشور داشته‌ایم، اغلب موارد معلمان از حجم زیاد کتاب‌های درسی و کمبود زمان تدریس گلایه‌مند هستند. کمبود وقت دلایل متعددی می‌تواند داشته باشد از جمله عدم آشنایی ما معلمان با رویکرد تألیف کتاب‌های درسی، تعداد زیاد دانش‌آموزان، ساختار زمان‌بندی کلاس‌ها در مدارس و اجرا نشدن زنگ‌های کلاس درس ۵۰ دقیقه‌ای بر اساس سند برنامه درسی ملی (بند ۲-۱۳- زمان تعلیم و تربیت). در نوشته زیر پاسخی یکی از مؤلفان کتاب ریاضی دوره متوسطه اول را می‌خوانیم.

زاویه باید تألیف و حجم مطالب و موضوعات انتخاب شده با در نظر گرفتن شیوه ارائه و روش‌های یاددهی - یادگیری قابل دفاع و توجه باشد.

اگر معلمان محترم به جدول درس‌ها در هر یک از دوره‌های تحصیلی توجه کنند، در تبصره ذیل جدول یک ساعت آموزش معادل ۵۰ دقیقه (۱۰ دقیقه زنگ تفریح) تعریف شده است. به این ترتیب مؤلفان انتظار دارند برنامه درسی و کتاب تألیف شده در همین چارچوب زمانی اجرا شود. چون محتوا و سازماندهی مطالب براساس آن صورت گرفته است. برای مثال، اگر ریاضی پایه نهم ۴ ساعت آموزشی در هفته (یعنی ۲۰۰ دقیقه) تعریف شده است، مؤلف نیز براساس ۴ زنگ مجزای ۵۰ دقیقه‌ای کتاب را برنامه‌ریزی و تألیف کرده است. اما وقتی به واقعیت اجرایی مدارس رجوع می‌شود، زمان‌های ۷۵، ۷۰، ۸۰ یا نهایتاً ۹۰ دقیقه معادل ۲ ساعت آموزش فرض و اجرا شده است. آیا ۲ زمان ۷۰ دقیقه‌ای (یعنی ۱۴۰ دقیقه) برای کتابی که برای ۴ ساعت (۲۰۰ دقیقه) طراحی شده مناسب است؟ در بهترین شرایط و با کلمه‌ای ۹۰ دقیقه‌ای نیز ۲۰ دقیقه از برنامه طراحی شده عقب هستیم!

آیا زمان آن نرسیده است که این مشکل را برای همیشه حل کنیم؟ فراموش نکنیم که در این نوشتار تنها یکی از وجه‌ها مورد توجه قرار گرفته است. شاید نگاه چندجانبه و موشکافانه به این چندوجهی، این شک را در ذهن‌ها تقویت کند که: «آیا واقعا حجم کتاب‌های درسی زیاد است؟»

با انتشار هر یک از کتاب‌های درسی، اولین مسئله‌ای که از زبان معلمان مطرح می‌شود، معضل حجم کتاب‌های درسی است. اگرچه نقدها و نظرهای دیگری نیز نسبت به محتوا، چینش و سازماندهی و روش‌های ارائه نیز مطرح می‌کنند اما اغلب نقطه‌نظرات آن‌ها با توجیهات و توضیحات مؤلفان کتاب‌های درسی پاسخ داده می‌شود، ولی تک مضراب «حجم زیاد کتاب‌ها» در انتهای همه جلسات و بحث‌ها مجدداً شنیده می‌شود. در اینجا قصد تعیین مقصر یا محکوم کردن هیچ‌کس را نداریم. مجالی هم برای بررسی همه‌جانبه موضوع و تعیین معیارهای سنجش درستی یا نادرستی این معضل نیست. فقط یک وجه از این چندوجهی پیچیده را مورد توجه قرار می‌دهیم با این امید که معلمان محترم نیز از این زاویه به مسئله نگاه کنند. یکی از اصول برنامه‌ریزی در هر سطحی و یا هر موضوع و زمینه‌ای توجه به زمان است. در برنامه درسی نیز این مسئله حائز اهمیت است. به هر حال مدت‌زمان حضور دانش‌آموزان در یک روز، هم‌چنین در یک سال تحصیلی محدود است. این زمان با تشخیص کارشناسان و برنامه‌ریزان و متخصصان بین حوزه‌های مختلف توزیع می‌شود. پس از نهایی شدن جدول دروس و تدوین هدف‌های کلی هر ساعت درسی، برنامه‌ریزی برای تألیف آغاز می‌شود. اولین نکته‌ای که مورد توجه مؤلفان قرار می‌گیرد تعداد ساعت‌های اختصاص داده شده به آن ماده درسی است. در کنار آن تلاش می‌کنند تا به‌طور متوازن به اهداف موردنظر، در چارچوب زمانی تعیین شده، پوشش متناسبی بدهند. از این